

у вигляді протопартій або коаліцій протопартій. Протопартії характеризуються перш за все нестабільністю і хаотичністю форм існування, відсутністю постійного й надійного електорату, чіткої ідеології. Протопартії існують у різних формах: протопартії лідера, протопартії інтересу, ідеологічні протопартії тощо. Протопартії – це партії у процесі становлення. Під час виборчої кампанії, відчуваючи небезпеку повного зникнення з політ. арени, протопартії вважають за краще об'єднуватися в коаліції з метою продовження «політ. існування». У разі більш-менш успішних виборів коаліції переживають розколи й розмежування. Таким чином, процес формування **П. п.** в Україні можна представити у вигляді пульсації: «злипання» протопартій в коаліції, розкол, знову «злипання» і знову розкол. Цілком можливо, що поступово, у зв'язку з тим, що кожні вибори сприяють процесу «природного відбору» між протопартіями, останні перетворюються на справжні партії. (*М. Требін*)

ПАРТОЛОГІЯ (від. англ. *party* – партія та грец. λόγος – слово, вчення, наука) – галузь політ. науки, що спеціалізується на дослідженні політ. партій. Становлення **П.** як галузі наук. знань почалося на зламі XVIII та XIX ст. у зв'язку з початком процесу зародження суч. політ. партій. У своєму розвитку становлення наук. знань про політ. партії пройшло три гол. етапи, кожен з яких не заперечував, а доповнював попередній.

На першому етапі (перша половина XIX ст.) партії розглядалися як ідеол. групи. Вважалося, що людей у партії об'єднує ідеологія. Відомий мислитель цього періоду Б. Констан, що одним із перших намагався з'ясувати сутність

політ. партій, вважав, що партія являє собою групу людей, які визнають ту саму політ. доктрину. На другому етапі (друга половина XIX ст.) під впливом соціології, що зароджувалася в цей період, партії стали сприйматися як репрезентанти певних соц. інтересів. Велику роль у становленні соціол. підходу до дослідження політ. партій відіграв К. Маркс, який трактував партії як виразників інтересів сусп. класів. Проте подальший досвід довів, що партії можуть ґрунтуватися не тільки на класових, а й на нац., конфесійних, регіон. та ін. різновидах соц. інтересів. На третьому етапі (XX ст.) осн. увагу науковців було приділено аналізу партій як політ. орг-цій. Досліджувалися їх організаційна структура, стосунки всередині орг-ції, взаємодія партій з д-вою, роль партій у політ. та виборчій системах. Фундатором цього періоду вважається М. Острогорський, у праці якого «Демократія і орг-ція політ. партій» (Париж, 1903) були вперше висвітлені механізми політ. влади та управління в суч. сусп-ві. Найвагомішими надбаннями цього періоду стали праці Р. Міхельса «Соціологія політ. партії в умовах суч. демократії» (1911), М. Дюверже «Політ. партії» (1951), Дж. Лапаломбари і М. Вейнера «Політ. партії та політ. розвиток» (1966), Дж. Сарторі «Партії та парт. системи: структура для аналізу» (1976). (*О. Романюк*)

ПАТРІОТІЗМ (грец. πατριότης – земляк, співвітчизник) – соц.-політ. і моральний принципи, глибоке соц.-моральне почуття, змістом якого є любов до Батьківщини, країни, до свого народу, відданість йому, гордість за його минуле й сучасне, готовність захищати його інтереси від будь-яких зазіхань

і здатність заради них на жертвовність і подвиги. **П.** виявляється у гордості за досягнення рідної країни, у болю за її негаразди і біди, у повазі до її істор. минулого та у бережливому ставленні до народ. пам'яті, нац. традицій. Із розвитком д-ви **П.** наповнюється політ. сенсом, пов'язаним із вимогами стійкості, мужності у захисті Батьківщини, відстоювання її інтересів. **П.** є однією з форм діалектичної єдності особистих і сусп. інтересів, єднання людини і сусп. **П.** за своєю природою не агресивний ні у військ., ні в дух. відношенні. В істор. дискурсі привертається увага до таких видів **П.**: полісний **П.** – існував в античних містах-д-вах (полісах); імперський **П.** – підтримував почуття лояльності до імперії та її уряду; етн. **П.** – пов'язаний із почуттям любові до своєї етн. спільноти; державний **П.** – почуття любові до д-ви; ультра**П.** – вираження любові до Батьківщини у крайніх, радикальних формах; квасний **П.** («ура-**П.**») – може виявлятися у гіпертрофованих почуттях любові до д-ви і свого народу. Виділяють **П.** героїчний – готовність людини принести своє життя у жертву, коли цього вимагають інтереси Батьківщини, що виявляється у часи війни із зовн. ворогом, а в мирний час – це добровільна участь у ліквідації аварій (напр., на Чорнобильській атомній електростанції, на атомній станції Фукусіма в Японії тощо) чи наслідків стихійних лих (землетрусів, повеней тощо). **П.**, що позбавлений мудрої самоаскези, може вироджуватися у шовінізм, перетворюватися на власну протилежність. Манія нац. величі здатна принести багато страждань і бід навіть народів з історично усталеними здоровими традиціями. За дотепним ви-

словлюванням А. Швейцера, **П.** ставиться до шовінізму як здорове почуття до хвороби. **П.** інколи розуміється як відданість чому-небудь, якійсь справі, любов до чогось (патріоти міста, футбольного клубу тощо). В умовах глобалізації **П.** як принцип вимагає від кожної людини сприяти вкладу своєї країни у збереження планети й виживання людства. (В. Лозової)

ПАТРІОТИЗМ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ – 1) любов до місцевості, де людина народилась або мешкає; 2) усвідомлення власної приналежності до певної території. Західноєвроп. й укр. вчені приділяли увагу території як вирішальному фактору у своїх концепціях націо- та державотворення. Серед укр. істориків найбільшу увагу **П. т.** у своїй державотворчій теорії приділяв В. Липинський. Необхідною умовою створення єдиної могутньої укр. нації, на його думку, була сильна д-ва. Під нацією він розумів постійних мешканців укр. території. При цьому цікавим є те, що вчений не диференціював представників укр. нації за реліг., етн. або соц. становищем. Єдиною гол. умовою, що єднала, було бажання працювати на користь обраної нації. Процес об'єднання нації не може відбутися без усвідомлення громадянами сутності **П. т.**, який передбачав сприяння розвитку власної території на основі солідарності всіх її мешканців. У праці «Листи до братів-хліборобів» В. Липинський визначав **П. т.** як «пробудження почуття солідарності і єдності між усіма постійними мешканцями укр. землі, незалежно від їхнього етн. походження, соц.-класової приналежності, віросповідання, соц.-культ. рівня. Україна має стати Батьків-

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Харківська асоціація політологів

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

За редакцією професора *М. П. Требіна*

Харків
«Право»
2015

УДК 32(038)
ББК 66(0)я2
П50

*За планом науково-дослідних робіт
Міністерства освіти і науки України 2013–2015 рр.*

*Рекомендовано до видання вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 6 від 20 лютого 2015 р.)*

Рецензенти:

В. М. Бебик – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Університету «Україна», Голова Всеукраїнської асоціації політичних наук;

В. Д. Гончаренко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України;

В. Ф. Смолянюк – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та соціології Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана

Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. По-
П50 грібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.

ISBN 978-966-458-848-2

Політологічний енциклопедичний словник охопив аналіз основних категорій політичної науки. Основний зміст словника розкриває сутність, поняття, цінності та значення політики, її ролі в житті особи та суспільства, нації і держави, у долі народів і людства загалом. Призначення Словника – сприяти формуванню нової політичної культури українського суспільства, що орієнтована на ідеї демократії, свободи і європейські цінності. У Словнику розглянуто понад 600 найважливіших понять політології.

Для науковців, політичних діячів, викладачів, аспірантів, студентів ВНЗ, а також усіх, хто цікавиться політикою та політичною наукою.

УДК 32(038)
ББК 66(0)я2

ISBN 978-966-458-848-2

Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін., укладання, 2015
Видавництво «Право», 2015